

Vitenskapelig absolutisme en gang til

Jan Skjerve

Institutt for klinisk psykologi, UiB

jan.skjerve@psykp.uib.no

Sissel Reichelt

Smedslunds absolutistiske vitenskapssyn kan lede til forskningsfiendtlighet heller enn til utvikling.

VITENSKAPSTEORI

I SITT OPPRINNELIGE innlegg i Psykologtidsskriftet (Smedslund, 2017a) konstaterer Smedslund at det kan reises tvil om psykologi overhodet kan være en empirisk vitenskap og danne grunnlag for profesjonell praksis. Noen klar avgrensning av hva han legger i empirisk forskning/vitenskap, ga han ikke. I sitt tilsvarende svar til vår kritikk (Skjerve & Reichelt, 2017) av hans syn på psykologisk forskning starter Smedslund (2017b) med å avgrense empirisk forskning til å omhandle «observasjoner som sier noe om hva vi kan vente i fremtiden».

Empiri er observasjoner av fenomener. For at observasjoner skal kunne nyttes som forskningsdata, må en prøve å sikre at observasjonene er pålitelige og gyldige. Framgangsmåten for å oppnå dette inngår i forskningsprosessen. Lykkes en med å samle holdbare data, kan det gi opphav til gode beskrivelser av viktige fenomener og eventuelt til kategorisering av dem. Slike systematiske observasjoner og beskrivelser er uvurderlige for klinikere og hjelper oss til å danne hypoteser om de utfordringene vi møter. Det kan vi gjøre uten at beskrivelsene er identiske med det vi selv observerer.

Smedslund tror imidlertid ikke at slike empirisk baserte beskrivelser er nyttige for psykologer. Hans modell for den framtidige psykologen, «bricoleuren», henter ikke kunnskap fra empiriske studier. Bricoleurens kunnskapsgrunnlag er common sense-forståelse av det å være menneske, innbakt i språket og opparbeidet gjennom generasjoner. Etter vårt syn avskrives dermed en kilde til kunnskap om blant annet fenomener som de færreste mennesker får omfattende erfaring med, men som psykologer med stor sannsynlighet blir konfrontert med.

Vi har ikke tro på Smedslunds optimisme

Smedslund fastslår altså at empiriske studier bare har en hensikt hvis de gir mulighet for forutsigbarhet, det vil si gjentakelse av observasjonene. Forutsigbarhet forutsetter at en kan si noe om gyldigheten av funnene for et individ eller en gruppe av individer i fremtiden og under andre kontekstuelle betingelser. Slike forutsigelser vil alltid være forbundet med usikkerhet, og på individnivå er det ikke mulig med forutsigelser på et nivå som er tilfredsstillende for Smedslund. Men det at studier ikke gir grunnlag for skrår sikkerhet om hva som vil skje, er ikke det samme som at de er verdiløse. Igjen kan funnene gi grunnlag for sannsynlige gjetninger eller hypoteser. En kan aldri med sikkerhet vite om et behandlingstilbud kan hjelpe en bestemt klient, men sammen med klienten kan terapeuten utforske mulighetene som ligger i tilbudet. Smedslund synes imidlertid å operere med

krav om forutsigbarhet for psykologiske forskningsfunn på et presisjonsnivå som selv de biologiske naturfagene er langt fra å innfri.

Pseudoempirisk?

I vårt første innlegg viste vi til Gerald Pattersons studier av samspillmønstre i familier med mindreårige som oppfører seg vanskelig, som eksempel på empirisk forskning som er verdifull for klinikere. Funnene beskriver karakteristiske problemløsningstiltak som ikke fører fram, og studiene har gitt grunnlag for å hjelpe foreldre til å endre samspillet på en problemreducerende måte. Samtidig gjorde vi det klart at funnene ikke gjelder for alle familier med vanskelige barn, og at hyppigheten av fenomenene må antas å variere med kultur og tidsepoker. Slike studier må derfor gjentas for å undersøke om for eksempel amerikanske samspillmønstre gjenfinnes i Norge, noe som er gjort.

En hovedgrunn til at Smedslund forkaster vesentlige deler av dagens empiriske psykologiske forskning, er hans påstand om at mange av funnene er pseudoempiriske. I sitt siste innlegg hevder han at denne merkelappen også kan gjelde de særegne familiemønstrene som Patterson beskriver. Smedslund anviser at dersom beskrivelsen av et problemløsningsforsøk i barneoppdragelse følger logisk av beskrivelsen av barnets væremåte, vil utsagn om regelmessighet i familiedynamikken være pseudoempiriske. Han viser også til sin lakmустest for oppdaging av pseudoempiri, nemlig å spørre om det motsatte av en hypotese kan være riktig.

Karakteriseringen av Pattersons funn som mulig pseudoempiri, forutsetter altså at hans beskrivelser av foreldrenes oppdragelsesmåter er en logisk implikasjon av beskrivelsen av barnas vansker. Dermed skapes bildet av en regelmessighet basert på en logisk slutning og ikke på funn i observasjonsmaterialet. Det er opp til Smedslund å underbygge at påstanden om pseudoempiri gjelder for «tvingende atferdsmønstre». Vi vil bare anføre at foreldrereaksjonene er hverken stereotype eller helt forutsigbare. Samspillmønstrene vil aldri gjentas identisk i hundre prosent av de aktuelle situasjonene, og perioder kan være preget av mer tilfeldige og varierte reaksjoner. Det motsatte av regelmessighet er derfor fullt tenkelig, og atferdsvansker blir redusert når foreldrene får hjelp til å nytte andre løsningsstrategier. Vårt poeng med å henvise til Patterson var ikke at han hadde funnet invariable mønstre, men at han hadde beskrevet hyppig forekommende uhensiktsmessige problemløsningsstrategier som er gjenkjennbare, og som kan endres.

Profesjonsutdanning

Når Smedslund legger til grunn at empirisk psykologisk forskning enten er ubrukelig, uinteressant eller pseudoempirisk, blir konklusjonen om at forskningen ikke kan gi grunnlag for profesjonell praksis, lite oppsiktsvekkende. Vi har ikke tro på Smedslunds optimisme med hensyn til å kunne opprettholde et profesjonsstudium bygget på filosofi, psykologihistorie og psykologikk. En profesjonsutdanning foregår ikke i et sosialt vakuum. Utdanningen skal ivareta et sett av samfunnsmessige oppgaver, og vi har vanskelig for å tro at politikere og byråkrater skal finne at det skisserte studiet, uten empirisk metodikk, deskriptiv kunnskap eller empiriske teorier, skal lede til autorisasjon og særrettigheter som helsepersonell. Vi deler mange av Smedslunds kritiske synspunkter på dagens psykologiske forskning. Det er bare synd at han havner i et absolutistisk vitenskapssyn, som mer kan stimulere til forskningsfiendtlighet enn til utvikling. Og til opphør av dagens profesjonelle psykologiske yrkesutøving og profesjonsutdanning.

Referanser

Skjerve, J. & Reichelt, S. (2017). Varsel om en katastrofe. *Psykologi*, 54, 761–763.

Smedslund, J. (2017a). Det kommer an på. *Psykologi*, 54, 403–407.

Smedslund, J. (2017b). Ingen katastrofe for psykologien. *Psykologi*, 54, 1022–1023.